

Motion

1977/78:1664

av Bo Siegbahn m. fl.

om viss ändring i lagen om medbestämmande i arbetslivet

Paragraferna 38–40 i lagen om medbestämmande i arbetslivet reglerar arbetsgivarens möjligheter att låta någon utföra arbete för hans räkning eller i hans verksamhet utan att denne är arbetstagar hos honom. Enligt § 38 föreligger normalt skyldighet för arbetsgivare att på eget initiativ förhandla med arbetstagarorganisation, i förhållande till vilken han är bunden av kollektivavtal, för sådant arbete (primär förhandlingsrätt). Har sådan förhandling ägt rum kan den centrala arbetstagarorganisationen enligt § 39 inlägga sitt veto mot åtgärdens beslutande eller verkställande under förutsättning att "den av arbetsgivaren påtänkta åtgärden kan antas medföra åsidosättande av lag eller av kollektivavtal för arbetet eller att åtgärden annars strider mot vad som är allmänt godtaget inom parternas avtalsområde". "Om arbetstagarorganisationen saknar fog för sin ståndpunkt" inträder enligt § 40 ej förbud.

Dessa paragrafer innebär på sitt område en mycket långtgående reglering av förhållandet mellan parterna på arbetsmarknaden. Med hänsyn härtill är det så mycket märkligare att arbetsrättskommittén i sin utredning aldrig upptog något förslag eller hade någon realbehandling rörande dessa frågor. Inte heller berördes de i reservationer till utredningen. Det var först genom propositionen som denna lagstiftning aktualiserades, och detta skedde utan något som helst remissförfarande.

Under riksdagsbehandlingen väcktes ett flertal motioner. I en moderat partimotion, 1975/76:2494, hemställdes att berörda tre paragrafer skulle utgå. I en borgerlig trepartimotion, 1975/76:2452, hemställdes att orden "eller att åtgärden annars strider mot vad som är allmänt godtaget inom parternas avtalsområde" i 39 § skulle utgå. Båda motionerna avslogs av riksdagsmajoriteten.

Bakgrunden till denna lagstiftning är förekomsten, lokalt och inom vissa yrken, av s. k. grå arbetskraft, varmed väsentligen avses arbetskraft som engageras utan att sociala avgifter betalas, och kanske ofta också utan att vederbörande arbetstagar erlägger skatt för hela den uppburna inkomsten. Här har onekligen rått en del missförhållanden, som det från statens och det allmännas synpunkt är viktigt att komma till rätta med. Ett skatteproblem bör dock lösas med åtgärder och lagstiftning som direkt berör just detta område. På senare tid har också en utbyggnad av skatteväsendets kontrollsystem skett. Dett har medfört uppdagandet av organiserad skattesvindeln på flera håll i landet och vederbörlig lagföring. Det är rimligt att förvänta sig att dessa åtgärder kommer att verka hämmande på skattebrott av denna typ i

framtiden. Det är emellertid under alla förhållanden endast på dessa vägar som rättsefterlevnad skall upprätthållas.

Det är därför principiellt ytterligt betänkligt att man inom ett helt annat lagområde, nämligen arbetsrätten, fört in regler som har sin betydelse för ett väsensskilt område. Det riktiga hade därför varit att redan av detta skäl avslå propositionen i vad avser berörda paragrafer. Minst lika viktiga är de konsekvenser som lagstiftningen kan få på arbetslivets område. Inrikesutskottet visade i sitt betänkande 1975/76:45 en uppseendeväckande verklig-hetsuppfattning. Man förklarade med anledning av ovannämnda trepartimotion att "vetorätten får således inte utövas på det sätt som befaras i trepartimotionen 2452. Seriösa entreprenader får inte förhindras med stöd av de aktuella reglerna, lika litet som bestämmelserna får användas för att styra över ett arbete från ett avtalsområde till ett annat. Veto som används på ett sådant sätt är inte giltigt och kan föranleda skadestånd för arbetstagarorganisationen. Med det anförda har utskottet besvarat motionen 2452. Någon ändring i den föreslagna lagtexten kan inte anses behövlig."

Det synes uppenbart att den luddiga generalklausulen om "vad som är allmänt godtaget" måste inbjuda till missbruk och i varje fall till ytterst olika tolkningar. Från denna synpunkt är även stadgandet i § 40, att vetorätt inte gäller om "arbetstagarorganisation saknar fog för sin ståndpunkt" lika meningslöst. Vilken arbetsgivare vågar i dag, med kunskap om de stora skadestånd han kan ådömas, lita på att hans bedömning av vad som saknar fog skall godtas av arbetsdomstolen? Det må också vara riktigt som sägs i propositionen (s. 400-401) att "vetorätten kan t. ex. inte användas för att från uppdrag stänga av ett visst företag som arbetar under allmänt godtagna förhållanden eller enbart för att organisationen anser det lämpligt att arbetet utföres av arbetsgivare i egen regi". Redan den korta tid som förflutit sedan lagen trädde i kraft har emellertid visat hur orealistiska dessa tankar varit. Åtskilliga exempel härpå har redan cirkulerat i pressen. Det må räcka att nämna två:

Ett kommunalägt bolag i Huddinge begärde in entreprenad från olika håll. BPA lämnade in en offert, varvid man i sin tur fått en underoffert från ett annat företag. Vid förhandlingarna krävde de fackliga representanterna att underleveransen skulle förbehållas BPA, eftersom arbetstillgången vid en annan verkstad tillhörande företaget var dålig. Denna bereddes möjlighet att lämna in en offert, som dock till en början låg högt över den tidigare offert, på vilken huvudanbudet baserats, och fick så småningom också ordern.

Ännu större uppmärksamhet väckte det fackliga kravet att Stockholms landsting i framtiden icke liksom tidigare skulle anlita ett privat företag för sin städning utan låta denna ombesörjas av hos landstinget anställda.

I båda dessa fall föll arbetsgivaren undan, varför frågan aldrig kom till arbetsdomstolens prövning. Och man kan förstå att en arbetsgivare, särskilt en mindre företagare, i det längsta tvekar att ta en rättskonflikt med fackliga organisationer som han är beroende av.

Om man ser frågan från principiella synpunkter kan man knappast begära att en facklig organisation skall ha något intresse för statens skattekrav och sålunda genom ett veto endast enligt lagens mening stödja skattemyndigheterna. Arbetstagarerna kommer att se lagstiftningen från sin egen intressesynpunkt. Det är självfallet att man för det egna facket vill söka behålla så mycket arbete som möjligt. Detta gäller naturligtvis i speciellt hög grad när det är ont om arbetstillfällen. Det är härvid lika klart att det är legitimt även från det allmännas synpunkt, när den fackliga organisationen söker förhindra att arbetskraft kommer till användning därför att den av arbetsgivaren kan fås till lägre kostnader, just på grund av att beskattning undvikes. Konkurrensen om arbetstillfällen måste äga rum på lika villkor. Men det är oundgängligt att i många fall den fackliga organisationen, som ovan exemplifierats, söker utnyttja vetot för att öka arbetstillfällena för sina egna medlemmar, även då ett visst arbete på ett fullt korrekt sätt kan utföras billigare av ett annat företag.

Sett från samhällsekonomisk synpunkt måste det vara en strävan att det ekonomiska livet fungerar så effektivt som möjligt. En viktig komponent härvidlag är en rationell arbetsfördelning. Det måste därför i stor utsträckning vara vettigt att mera specialbetonade uppgifter förs till särskilda företag, t. ex. transporter, städning etc. Även om medlemmarna i en facklig organisation vid ett enstaka tillfälle kan tycka att det vore önskvärt att förhindra utomstående att få ett visst arbete, bör man vara medveten om att allas levnadsstandard på sikt påverkas av att produktionen och arbetsfördelningen sker på det mest lönsamma sättet. Det är sålunda inte bara fråga om "den enes död, den andres bröd", dvs. att ökad men ineffektiv sysselsättning i det ena företaget medför motsvarande minskning i ett annat företag, utan det innebär en total sänkning av produktionen.

Icke minst anstötligt från principiell synpunkt är det förhållandet, att den entreprenör som vederbörande företag önskat anlita ofta inte ens känner till att han blivit "svartlistad", då han ju icke enligt lagstiftningen kommer in som part i målet. Om man därför över huvud taget skall ha en lagstiftning på detta område, bör skyldighet föreligga för vederbörande arbetsgivare att senast då han tar upp förhandlingar med den fackliga organisationen meddela entreprenören härom. Skall man gå vidare på denna tvivelaktiga regleringsväg, borde även entreprenören ha rätt att delta i förhandlingarna. I andra fall, såsom det ovan relaterade från Huddinge, har visserligen entreprenören fått kännedom om att han av utomlagliga skäl uteslutits från ett kontrakt, men han har då redan åsamkats betydande kostnader för att utarbeta en offert. Från hans synpunkt är det rimligt att dessa kostnader inte skall vara förgäves av andra skäl än att hans offert inte är konkurrenskraftig.

Man kan även lägga en annan principiell synpunkt på dessa frågor. Inom handeln söker man med olika metoder förhindra monopolsituationer och andra vägar att hålla uppe priserna eller begränsa konkurrensen olika produkter emellan. Konkurrensbegränsningslagen ger marknadsdomstolen

uppgiften att söka undanröja skadlig verkan av konkurrensbegränsning. I lagens § 5 definieras detta på följande sätt: "Med skadlig verkan av konkurrensbegränsning förstås att konkurrensbegränsning på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt påverkar prisbildningen, hämmar verkningsförmågan inom näringslivet eller försvårar eller hindrar annans näringsutövning." Det är just dessa skadliga verkningar som berörda paragrafer i realiteten, även om inte i teorin, framkallar.

Under hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen beslutar upphäva 38–40 §§ i lagen om medbestämmande i arbetslivet,
2. att riksdagen – om yrkandet under 1 inte bifalls – hos regeringen anhåller om att bestämmelserna underkastas en utredning, i syfte att åstadkomma större rättssäkerhet för olika parter, i enlighet med vad som framförts i motionen.

Stockholm den 25 januari 1978

BO SIEGBAHN (m)

GUNNAR OSKARSON (m)

ROLF CLARKSON (m)

HÅKAN WINBERG (m)

ERIK HOVHAMMAR (m)